

A diktatúrák által üldözött keresztények rehabilitálása

A magyarországi keresztényüldözés kérdését érdemes először tágabb perspektívából látni és megérteni. Hazánk sem elszigetelt föld, minden, ami történik összefüggésben van a világban zajló folyamatokkal.

Először is fennállásának kezdete óta a keresztény közösség történelmévéig kísérik az üldözések. Nem volt olyan korszak, amikor ezek ne jutottak volna érvényre. A keresztény egyház a vértanúk egyháza. Jézus Krisztus erre tudatosan készítette föl tanítványait: ha engem üldöztek, titeket is üldözni fognak, mert nem nagyobb a szolga uránál, sem a küldött küldőjénél. Figyelemre méltó tény, hogy az első tizenkét tanítványa közül tizenegy vére hullásával igazolta hűségét a Megváltónak vallott Jézus iránt. Az első három évszázad a katakombák kora, amikor Rómában a keresztények földalatti alagutakba szorultak az üldöző hatóságok elől.

Napjainkban sem különb a helyzet, annak ellenére, hogy Európában ebből csak a híreken keresztül értesülhetünk, melyekkel nem sokan éreznek együtt. Tény, hogy a világban naponta 13 embertársunkat likvidálják pusztán azért, mert keresztény. Összességében 340 millió embert ér üldözés a hite miatt, melyért a keresztény közösség a legüldözöttebb vallási csoport a világon. Minden öt, hitéért üldözött emberből négy keresztény. Érdemes figyelemmel kísérni például a CitizenGo nemzetközi szervezet munkáját, mely rendre dokumentálja az üldözések fejleményeit, konkrét eseteit.

Büszkeséggel kell eltöltsön bennünket, hogy Magyarország Kormánya példaértékű módon és hatékonysággal találta meg a módját annak, ahogy érdemi segítséget nyújthat az üldözést szenvedőknek. „A világban zajló keresztényüldözésről szóló legfrissebb kutatások riasztó fejleményekről számolnak be: az üldözöttek és fenyegetettek száma évről évre nő, és immár a 340 millió főt is meghaladja. 2019-ben átlagosan 13 keresztényt gyilkoltak meg minden egyes nap pusztán a hite miatt. Magyarország Kormánya úgy döntött, nem nézi tétlenül és nem hagyja szó nélkül az egyes térségben már népi szintű keresztényüldözést... A Hungary Helps Program keretében 2017 és 2021 között összesen több mint 21 milliárd forint értékben valósultak meg projektek, elsősorban a Közel-Keleten és a szubszaharai Afrikában. A támogatás összege az ösztöndíjprogrammal együtt közel 23 milliárd forint. Összesen több mint 170 projekt segítette a válságövezetekben szenvedőket. A megvalósult projektek az ENSZ által meghatározott 17 fenntartható fejlődési cél közül 13 megvalósulásához közvetlenül hozzájárulnak.” (1)

Mindezt azért mondtuk el, mert amikor a totalitárius rendszerek keresztényeket ért üldözése a téma, akkor nem pusztán múltbéli, történelmi eseményeket elevenítünk fel, hiszen a történelem ismétli önmagát. Az elmúlt század rémtetteinek hatása velünk élő történelem: más lenne az egyházi, társadalmi életünk, ha nem szenvednénk ma is az elveszettek hiánya miatt és nem alakítaná jelenünket az egykori (és jelenkori) istentelen hatalmak tobzódása.

Mielőtt a kommunista diktatúra magyarországi áldozatairól megemlékeznénk, rehabilitálásukról elgondolkoznánk, elevenítsünk még fel néhány történetet, amely segít a megértésben. Az elmúlt században két olyan történelmi léptékű kísérlet történt, amely megpróbálta a társadalmak életét Isten nélkül berendezni. Az egyik a nemzetiszocialista diktatúra kísérlete volt, Auschwitzhoz vezetett, a másik a kommunista szocializmusé, melynek Gulág a végállomása. Az emberiség történelmének legsötétebb fejezetei ezek, melyekben százmilliók váltak áldozattá. „Soha többé ilyet” – halljuk újra és újra a megemlékezések szónokaitól, és a népi pirtások folytatódnak. Egyetlen olyan erő, szervezet, közösség van, amely kétezer év óta következetesen emeli föl a hangját, tiltakozik, szemben

áll a diktátorokkal, és a valódi szolidaritás szellemében segítséget nyújt: a katolikus egyház. Az általunk érintett korszakban, a XX. században is így volt ez. Ennek legcáfolhatatlanabb bizonyítéka az a két enciklika (pápai megnyilatkozás), melyet XI. Piusz pápa adott ki 1937. március 19. és 21-én. Az első az „ateista kommunizmus” ellen foglalt állást DiviniRedemptoris kezdettel, s azt „sátánista csapásként” bélyegezte meg. A másik pedig a nemzetiszocializmust leplezte le, melynek első szavai önmagukban véve is sokatmondóak: Mit berennenderSorge. A pápaság kétezer éves történelmében nem volt rá példa, hogy annak a helyi egyháznak a nyelvén írta meg üzenetét az egyházfő, melyet a téma különösen érint. Ráadásul az eredeti megfogalmazást az az EugenioPacelli bíboros államtitkár fogalmazta át radikálissá, aki müncheni és berlini nuncius is volt. Már ezen hivatalaiban, majd pedig XII. Piusz pápaként minden eszközt megragadva szállt szembe Hitlerrel. 1917 és 1929 között német földön mondott 44 beszédéből legalább negyven értékelhető a nemzetiszocializmussal szembeni ellenállásként. A kommunizmus pedig egy jottányival sem volt különb a nemzetiszocializmustól, hiszen „mindkét ideológia az európai és a keresztény kultúrát fenyegeti. Mindkettő materialista, vallásellenes, totalitárius, kegyetlen és militarista... Az élettől elvitatják a szentséget, az embert megfosztják a méltóságától, jelentőségétől és transzcendens jellegétől, és a rasszista uralmi célok pusztá eszközévé alacsonyítják”. (2)

A szovjet diktátor, Joszif Sztálin 1937-1938 között mintegy „másfélmillió szovjet polgárt üldözött, vagy deportált, akik közül 700.000 haltak meg. 1937-től a Szovjetunióban nem volt egyetlen székében lévő püspök sem. 1941-ig mintegy 350.000 ortodox hívőt ért üldözés a hite miatt, köztük 140.000 volt pap. Csak a két említett pápai enciklika megjelenésének évében, 1937-ben 150.000 hívőt tartóztattak le, közülük 80.000 embert gyilkoltak meg. A Szovjetunió középső területén az 1920-as évekhez viszonyítva 1941-ben a templomok 95%-át bezárták, vagy lerombolták.” (3) A tények fontos történelmi tanúságul szolgálnak. Minden gyökerében istentagadó rendszer inkább előbb, mint utóbb totalitárius diktatúrává válik és emberellenessé lesz. A tétel fordítva is igaz: minden népiirtásba torkolló berendezkedés, államhatalom gyökerében istentelen ideológia húzódik meg. Ezt fogalmazta meg a már végóráit élő XI. Piusz pápa a német püspökökkel történt találkozásának alkalmával 1937. január 17-én, az említett két enciklikája megjelenésének előkészítésekor: „A nemzetiszocializmus célját és módszereit tekintve nem más, mint a bolsevizmus” (4)

Egyáltalán nem csodálkozhatunk tehát azon, hogy a kétféle diktatúra magyar adaptációja ugyanazokat a tüneteket produkálta, mint a nemzetközi porondon. Ugyanaz az ideológiai háttér, ugyanaz a módszer a cél elérése érdekében: korlátlan hatalmat szerezni mindazon személyek és szervezetek likvidálásával, akik a siker útjában állnak.

Mielőtt rátérnénk a hazai történések áttekintésére, hadd elevenítsek föl a kor tanújaként egy személyes tapasztalatot. 1976-ban érettségiztem és 1982-ben fejeztem be teológiai tanulmányaimat a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Hittudományi Karán (akkoriban az intézmény a Hittudományi Akadémia nevet viselte). Három jellemző esemény mutatta meg a „gulyás-kommunizmusnak” nevezett kádári korszak légkörét. Egyrészt ismertük a kispaptársak közül azokat, akik beépített személyekként voltak közöttünk, nyilvánvaló küldetéssel. Ez kiderült magatartásukból, többnyire az évek múltával távoztak a szemináriumból (papnevelő intézet) és többek későbbi tragikus sorsa mutatta, hogy tönkretették őket. A diktatórikus rendszerek egyik tipikus módszere, hogy saját érdekükben eszközként fölhasználják a kiválasztottakat, legyenek azok célszemélyek, vagy társadalmi csoportok. „Mór megtettek kötelességét, mór mehet” – mondja a közmondás, vagyis, ha betöltötték feladatukat, már nem törődtek velük, elvetették, rosszabb esetben elhallgattatták őket. A második találkozás a „békepapi mozgalom” – hoz kapcsolódott. Az „oszd meg és uralkodj” elv alapján alakította meg a rendszer ezt a szerveződést, melyen keresztül megosztotta a felső és az alsópapságot, valamint bizalmatlanságot keltett a lelkészek között. Itt is működött a beépítettek

hálózata, voltak, akiknek jelenteniük kellett, akiket valamivel zsaroltak, vagy gyengeségeiket ismerve fölhasználtak. A mozgalomban való részvételt egy ideig kötelezővé tették, és megtorlásban részesültek azok, akik ellen álltak. Emlékezetes a tömeges elbocsájtás a Központi Papnevelő Intézetből. 1959. „Az Állami Egyházi Hivatal kívánságára a Hittudományi Akadémia dékánja és a Központi Szem. rektora megkérte Hamvas püspököt, rendeltesse el a püspöki karral a kispapok kötelező megjelenését az 1959. I. 23-i országos papi békegyűlésen, mert távolmaradásuk a szemináriumra és a maguk személyére is kellemetlen következménnyel járhat.” - 1959. I. 22: a püspöki konferencia után Hamvas Endre csanádi püspök a dékán, a rektor, s az egri káptalani helynök jelenlétében közölte a „határozatot”, amit az egyik prefektus a vacsora alatt ismertetett. A kispapok azonban (3 kivételével) a szemináriumban maradtak, nem vettek részt a békegyűlésen. Az ÁEH dokumentuma szerint: az Akadémiáról Artner Edgárt nyugdíjazni kellett, Bánk Józsefet vidéki plébániára helyezték, a papnevelő intézetből Pap Imre spirituálist és Liptay György prefektust vidékre helyezték, Takács Nándor karnagyot el kell távolítani (kijelölték a kinevezendőket is); a hallgatók közül ki kellett zárni a papnevelő intézetből és Magyarország valamennyi teológiájáról és szemináriumából: Cséfalvay Pál, Nagy Imre VI. éves, Adorjáni Vit Gábor, Arató László, Krichenbaum József, Rózsa István, Rubint Ferenc, Szakál Antal, Székely Tibor, Tabódy István V. éves, Kis Dénes IV. éves, Nemes Balázs III. éves, Sulyok Tibor és Takács László II. éves hallgatókat.

Grósz József érsek a rektorhoz írt levelében közölte: „Elrendeljük tehát, hogy mindazokat, akik a Püspöki Karhoz írt levéllel magukat azonosítják, Rektor Úr küldje vissza ordináriusukhoz, aki további sorsuk felől intézkedni fog”. Mellékelte az érsek azt a nyilatkozatot, amelyet elvártak a növendékektől, azon megjegyzésével, hogy a kalocsai növendékek nem írták alá, így azokat elbocsátotta. Az ordináriusok maguk elé idézték növendékeiket nyilatkozattételre. A többség közösséget vállalt az elbocsátott 14 társukkal, így őket elbocsátották. A szeminárium majdnem teljesen kiürült, az 1958/59. tanév II. féléve az Akadémia külső hallgatóival és a szeminárium néhány növendékével folytatódott. A fenntartási gondok miatt az elöljáróság javasolta a szeminárium benépesítését, s az Akadémia tantervének módosítását. Szerintük a 60 növendékből 40 alkalmas az „átnevelésre”.(5)

Érdekes volt megtapasztalni a diktatúra alakulását. A kettővel fölöttünk lévő évfolyam névreszólóan kapta a békegyűlésre szóló meghívót, az eggyel fölöttünk lévő évfolyam csak évfolyam szinten, a mi évfolyamunk pedig már nem kapott ilyet. A lejáratott békepapi mozgalom már nem volt alkalmas eszköz a hatalom céljának elérése érdekében.

A beépítés és megfélemlítés eszköztára azonban még működött. Az Egyetemről nyári, német nyelvkurzusra küldtek Bécsbe, ahol egy katolikus ifjúsági szervezet látott vendégül minket. Ahhoz, hogy útlevelet kapjunk berendelték az Andrássy útra az „Útlevél Osztály” – ra. A kihallgató tiszt egy órai várakoztatás után hóna alatt a levelezésem fénymásolatával – tudtuk, hogy a leveleinket fölbontják – jött föl az emeletre, ahol egy szobába vezetett és helyet mutatott. Majd elkezdődött a puhítás: a szentelés után bizonyára szeretnék valamilyen jó plébániára kerülni, ebben segítenek nekem, cserébe találkozunk időközönként. Mert fontos a párbeszéd az állam és az egyház között. Ha egy faluban én és a buzgó párttitkár között konfliktus adódna, könnyen megoldjuk a jó kapcsolat segítségével hangzott a fölvetés. Mondtam, hogy a párbeszédet a hivatalos egyházi és állami elöljárók végzik, ebben nekem nincs kompetenciám. Kedves hely pedig nincs, hiszen mi engedelmességgel tartozunk a főpásztornak, így oda megyünk dolgozni, ahová diszpozíciót (helyezést) kapunk. Miután egyértelművé vált, hogy velem nem megy semmire, elengedett és az útlevelet is megkaptam. Ezt követően már nem zaklattak többé.

Természetesen tisztán kell látnunk a helyzetet. A Rákosi, majd Kádár János – Hitlerhez fogható tömeggyilkosok, mesterük Sztálin méltó tanítványi – irgalmat nem ismerve adták ki az ellenségeknek

minősített társadalmi csoportok és személyek likvidálására vonatkozó utasításokat. Rákosi Mátyás 1945. júniusában Moszkvában, a Szovjet Kommunista Párt Központi Bizottságának nemzetközi tájékoztatási osztályán tartott előadásában külön kitért a katolikus egyházra: „Ez egy hatalmas szervezet. Mi elsősorban ez ellen harcolunk ..., nem félünk tőlük.” Kádár János pedig ezzel összhangban 1958. június 10.-én a következő utasítást adta az MSZMP pártvezetésének: „Meg kell érteni, hogy mi a klerikalizmus ellen tűzzel, vassal, golyószóróval és börtönnel is harcolunk, mert nálunk nem klerikális, tehát papi uralom van, hanem munkásparaszt uralom. Ők ezt egyébként már tapasztalatból tudják is. A közvélemény számára azonban világos nézetet kell teremteni (...). Lehet, hogy a klerikalizmus ellen kell még 5 évig küzdeni, és a vallásos világnézet ellen még két generációt át.” (6)

Álljon itt bizonyoságul néhány konkrét adat: az 1948-tól letartóztatott papok száma meghaladta az ötszázat. 1949-ben további 182 pap ellen indult büntető per, 1950-ben pedig folytatódott az eljárások 170 személy esetében. Az üldözés állomásai jól kirajzolódnak a szemünk előtt: először a papságot törték meg likvidálással, koncepciós perekkel. Ezen eljárásoknak meg volt a technikájuk: megfélemlítés, erőszak, kínzások, hamis vádak és tanúk, „megtalált” – valójában becsempészett - „bizonyítékok” a rendszerellenes összeesküvés kapcsán, a törvényesség teljes negligálása, majd halálbüntetés vagy bebörtönzés, megfigyelések és a működés megvonása. A koncepciós perek segítségével kiiktattak számos általuk nemkívánatos elemnek minősített személyt. Következett a szerzetesrendek feloszlata, 11 ezer szerzetes deportálása, utcára tétele. Ezáltal csapást mértek a beteg- és kórházi ellátásra, a szociális gondoskodás rendszerére, a fiatalok nevelésének ügyére és a kulturális életre. Az egyházi iskolák bezárása az ifjúság személyiségfejlődését támogató pedagógiai munkát akadályozta (például lelkivezetők és tanítványaik letartóztatása). Az egyesületek betiltásával az egyház társadalomra gyakorolt hatását megszüntették. Milliós nagyságúra tehető azoknak a híveknek a száma, akiket megfosztottak közösségeiktől. Mindezt a családok elleni támadások is erősítették kitelepítések, fiatalok megfélemlítése révén. A koncepciós perek sorában a „Mindszenty- és a Grósz per” elhíresült, mint aértékű. Különös betekintést kapunk gazdag korrajzzal együtt a hercegprímás, esztergomi érsek, Mindszenty József Emlékirataiból. (7)

„A szerzetesrendek feloszlata 187 férfi- és 456 női zárda mintegy 11 ezer tagját érintette – (...) vagonokban, Szibériába menet. A szerzetesek, nővérek jelentős része ellátás, fizetés, nyugdíj nélkül maradt, földönfutóvá vált, más részük internálótáborba került. A beteg, idős, gondozásra szoruló szerzetesek helyzete volt a legkilátástalanabb. A Magyar Katolikus Püspöki Kar 1950. augusztus 30-án kényszer hatása alatt aláírta a feloszlatairól szóló megegyezést. Jászberényben, 1950. november 8-án kezdte meg működését az otthon, ekkor hozták az első 54 nővért nagy teherautón, majd ez a létszám év végére 120-ra nőtt. Az elmúlt hétvéztizedben 27 rendből összesen 1027 nővér töltötte itt életének utolsó szakaszát. 1989-ig szent ruháiknak használatától is megfosztva a megalázott, megcsúfolt Jézusnak társai lettek (csak a koporsóban adhatták rájuk rendi ruháikat). Deportálásuk, megaláztatásaik és kényszerpályára erőltetett életük a szenvedő Krisztushoz tette hasonlóvá őket.” (8)

A jászberényi temetőben tisztelendő nővérek 708 sírját egyforma sírkereszt jelzi, megrendítő látvány! A sírkert temetői keresztjén pedig sokatmondóan a korpusz helyett a töviskoszorú glóriája függ.

A kommunista, bolsevik üldözések évtizedeinek ikonikus alakja Mindszenty József bíboros, esztergomi érsek. Sokat megtudhatunk emlékirataiból, mely egy tanú beszámolója a szörnyű kínzásokról, melyeket az Andrássy út 60-ban kellett elszenvednie neki és társainak. „Éjjel 11 óra. Megint kihallgatásra visznek ezen a negyedik éjszakán, 72 óra nemalvás és az állandóan megismételt gumibotozások után... Décsi alezredes (a kihallgató tiszt) megint rám ripakodik: - Már figyelmeztettem többször, hogy maga nem azt vallja, amit akar és nem az kerül jegyzőkönyvbe, amit mond, hanem amit mi akarunk.”(9)„Décsi éjjelenként két-három ízben is átad a kínzónak, aki felugrik, visz a cellámba, levetkőztet, leteper és kéjes gyönyörűséggel záporozza rám az ütéseket. Fizikai megtörésemre szolgál egy másik kegyetlen módszer is: nem engednek aludni. Míg a Bíborost kínozzák Kádár János belügyminiszter kinyomatja a lapokban, hogy Mindszenty a bizonyítékok súlya alattmegtört és beismerte az összeesküvés, a kémkedés és valutával való üzérkedés büntettét.”. (10)A cél, a módszer és az okok ugyanazok minden totalitárius rendszer esetében. A cél az új világhatalmi rend kiépítése, a feltétlen hatalom megszerzése, eszköze a terror, okai pedig az istentelenség és a bálványimádás, amennyiben a hatalom magát teszi istenné, azaz törvénné, igazodási ponttá mindenki számára. Ebből fakad emberellenessége, gyűlölete mindazokkal szemben, akik útjában állnak. A történelmi tanúságokat le kell vonnunk, ám ahhoz tájékozottnak kell lenni. A társadalom tudatában és tagjaiban sokszor hiányzik a történések valós ismerete. Az elmúlt évtizedekben amennyiben a családból nem kapta meg a következő generáció a tudást, az ideológiai alapokon torzító történelemoktatás elvette a korrekt ismeretszerzés lehetőségét. Ebből fakadóan pedig már nincs meg az összefüggések fölismerésének képessége. Holott a jelen történések fölötti ítéletalkotáshoz is múlhatatlanul szükség van erre.

A határon túli területek magyar közösségei kétszeresen áldozattá váltak, hiszen üldözésük oka nemcsak keresztény mivoltuk, hanem magyarságuk is. Ahogy az anyaországban Mindszenty bíboros esete mintaértékű, úgy Erdélyben Márton Áron püspök sorsában látjuk a tipikus példát..(11) Büszkeséggel kell eltöltsön bennünket magyarokat, hogy a Kárpát-medencében minden elcsatolt területen megtalálhatjuk a vértanúk sorát. Hám János és Scheffler János szatmári püspökök, Bogdánffy Szilárd nagyváradi püspök, Romzsa Tódor munkácsi görögkatolikus püspök, a felvidékről származó Prohászka Ottokár püspök mind a jelenlegi határokon túlról származó nagyjaink, akiket ismernünk kell, s akiknek helytállásából tanulunk, erősödünk.

Az ő esetükben is látnunk kell alaptételünk valóságosságát: a nemzetiszocialista, a bolsevik szocialista és a balliberális szocialista pártok és ideológiák megszámlálhatatlan szenvedést és vérvesztést okoztak, s okoznak ma is. Ennek konkrét eseteit dokumentálja - többek között - Hetényi Varga Károly életműve. Három könyve: Akiket üldöztek az igazságért. Papi sorsok a horogkereszt és a nyilaskereszt

árnyékában; Szerzetesek a horogkereszt és a vörös csillag árnyékában I. és II., megrendítő dokumentum, szellemi emlékmű a Szentlélektől átízített hitvalló és vértanú egyház legkiválóbbjai számára.(12) Ők Jézus-szeretetüket, istenhitüket, apostoli buzgóságukat, testüket-lelküket adták oda. A szerző kutató munkája nyomán fölismerhető, kiket és hányakat kell legalább posztumusz rehabilitálnunk, sőt kitüntetnünk. Amíg ezt nem tesszük meg, az értelmiség (elsősorban a keresztény értelmiség) nem teljesítette kötelességét, nem tárta föl a teljes igazságot. Márpedig a társadalmi békéhez szükséges, ugyanis a dolgok rendje szerint való, hogy tisztázzuk a múltat, s ennek nyomán leleplezzük a mai politikai és társadalmi erők emberellenes támadásait. Nyilvánvaló, hogy e jelentanulmány keretében csak kiragadott példákat említhetünk. A témának mára komoly, igényes, átfogó irodalma van. Az egyik ilyen jól dokumentált kötet Tomka Ferenc: Halálra szántak, mégis élünk című könyve, mely az 1945 és 1990 közötti egyházüldözés és az ügynökkérdés részleteit taglalja. Ennek a dolgozatnak a végén komoly bibliográfiát is találhatunk.(13) A tájékozódásban segítségünkre lehet a 19 évre elítélt piarista szerzetes: Lénárd Ödön könyve, mely az „Erő az erőtlenségben” címet viseli.(14) Ennek előszavából a fájdalmas panasz csendül ki amiatt, hogy méltatlanul agyonhallgatott példaképeink sora kevésbé ismert, tiszteletüket nem ápoljuk, így nem válnak erőforrássá tanúságtételükkel, helytállásukkal és hűségükkel. Pedig a történelem az élet tanító mestere. Ha nekik szükségük volt a természetfölötti, lelki segítségre, mi sem nélkülözhetjük azt. Sok bajjal küzdő, manipulált társadalmunkban, mely az információáradat ellen jogos önvédelemmel nem vesz tudomást a főként múltbéli történelmi eseményekről, kötelességünk a tudatlanság ellen harcolni. Föltárni azok tapasztalatát, akik átérték a teljes kiszolgáltatottság, megalázottság egészséget, idegeket, embert őrítő nyomorúságát, ám akik a szenvedésben csiszolt gyémánttá, boldog emberekké váltak. Kiragadott példaként említsünk meg még a keresztény körökben ismertebb néhány nevet: „Halász Piusz, Werner Lajos, Endrédi Vendel, Tabódy István, Mócsy Imre, Bolváry Pál, Hahót Ferenc, és a többi jezsuita, ciszterci, pálos, regnumi és egyéb szerzetes és világi pap, valamint a világi testvérek ragyogó sora.”(15)

Ezért olyan fontos a Civil Igazságtételi Bizottság munkája, mely példaképpel kívánja elénk állítani azokat, akiknek élete bizonyította a diktatúrák embertelenségét és az azokkal szembe helyezkedők, létükkel tiltakozók igazságát. Az ő pusztá létük kiáltás, felszólítás: létezik másik lehetőség is, mely az emberhez méltó, boldog élet szolgálatában áll. Az ő emberszerető jóságuk eredete Jézus Krisztus. Másrészt a jóérzés, a tisztesség megköveteli, hogy legalább utólag igazságot szolgáltatassunk nekik, feltárjuk a tényeket, s ezzel ráirányítsuk a ma emberének figyelmét a veszélyekre, de a jó megoldások pozitív eseteit a reménység forrásává tegyük: minden embertelenség közepette győzedelmeskedik a jó, az erény, végső soron a szeretet.

Végül álljon itt egy esettanulmány, mely az Angolkisasszonyok Rendjének mártírjairól szóló belső dolgozatról származik. Azért érdekes ez az anyag, mert benne egy közösség ad- számos tagjának hasonló meghurcoltatásáról szóló- személyes, maguk által leírt és összegyűjtött beszámolókat. A fent említett szerzetesrend (bár a Congregatio Jesu közösség magát jogfolytonosnak tartja vele) napjainkra nevében sem és alapítójának, Ward Máriának eredeti karizmájában sem létezik. Az üldözések tehát úgy törték meg az eredendően világszerte elterjedt tanító rendet, hogy az már nem tud többé talpra állni. A Congregatio Jesu közösség föladata iskoláit, tartományait összevonta és ajvót jelentő utánpótlásról nem beszélhetünk. Ez a tragikus állapot nemcsak az előző század üldözéseinek következménye, hanem napjaink liberális diktatúrájának hatására teljesedett be.

Mindazonáltal Isten az ő gondviselésével biztosítja a jövőt. Az egyházban támaszt olyan lelkeségi mozgalmakat, erősít meg közösségeket, melyekben a hit, a keresztény remény és az egymásért vállalt felelősség, tevékeny szeretet virágzik. Minden üldözés ellenére, sőt éppen azáltal megtisztulva és megerősödve az örömhír szóban és tettben fönmarad az idők végezetéig.

A most következő részben konkrét személyek sorsán keresztül mutatjuk be azok életét, akik még rehabilitálásukra várnak. Ők már nincsenek az élők sorában. Helytállásuk elismerése tehát már csak posthumusz lehetséges. Természetes, hogy a nekik kijáró tisztelet és igazságszolgáltatás nem számukra fontos, hanem nekünk. Ezzel az alázattal kísérik hát történetüket!

Akiknek üldözésben volt részük.

A következő sorokban azokról a rendtársakról szólunk, akik az elmúlt évtizedekben a hatóságok előtt is bizonyosságot tettek apostoli hivatásukról. Mint tudjuk alapítónőnk Ward Mária, Loyolai Szent Ignác szabályaira építette Intézetünk lelkeségét. Ebben a konstitúcióban Szent Ignác a szenvedő Krisztust állítja elénk, és határozottan felszólít, hogy vágyakozzunk az ő ruháját és díszjeleit viselni – azaz fogadjuk örömmel a megalázásokat, a hamis vádakot és az üldöztetéseket. Ward Mária érzékeny lelke jól felfogta ezen szavak igazi jelentését és értékes örökségként adta tovább nővéreinek. Szerzetesi nevelésünk tehát elsősorban a kereszt misztériumának megértésére irányul. Isten ezt a kegyelmet mindenkinek különböző módon adja meg az Ő kifürkészhetetlen akarata szerint. Az ötvenes, hatvanas, hetvenes években a magyar szerzeteseknek és családoknak egyaránt bőven volt alkalmuk a krisztusi sors ezen útját megjárniuk, sokaknak nyilvánosan is tanúságot kellett tenni hitük mellett. A mi Intézetünk sem maradt ez alól kivétel. A legintenzívebben zaklatott személyek azok voltak, akikről a következő adatok fennmaradtak, továbbá az ő elöljáróik és közvetlen társaik. F fiatal szerzetesnővérek és világban élő elkötelezett fiatal leányok is. Rajtuk kívül – rendtársaink közül – sokan hitoktattak családoknál vagy plébániákon. Ők éppen úgy kockáztattak, és sok szorongást viseltek el, de nagyobb összeütközéstől megóvta őket az Úr.

Czigány M. Borbála és testvére, Magdolna

A szétszórás után rendi testvéreink közül többen visszatértek a szülői házba. Czigány M. Borbála, és testvére Magdolna Lajosmizsére – egy Kecskeméthez közeli településre – mentek. Szorgalmasan dolgoztak édesanyjuk mellett, és gondosan kerültek minden feltűnést.

1952. július 2-án délben az asztalnál ültek, amikor kézbesítettek számukra a helyi rendőrőrstől egy behívót aznap délutánra. „Csak néhány percről van szó” – tették hozzá. Ebből a néhány percből aztán keserves tizenhárom hónap lett.

Csak úgy, ahogy voltak, könnyű nyári ruhában, kézitáska nélkül jelentek meg a megadott időpontban a hivatalos helyiségben. A helybeli rendőrök eleinte kicsit zavarban voltak, hiszen a faluban mindenki ismert mindenkit – de aztán egyre gyanúsabbá vált a helyzet. Először megmosatták velük az ottani ablakokat, majd közölték, hogy bent kell tölteniük az éjszakát, mivel kora reggel Kecskemétre kísérik őket. Közben a faluban lakó két Jézus Szíve Néplányt is behívták, így négyesben töltötték az éjszakát egy támla nélküli fapadon. Fogalmuk sem volt, miért kerültek ebbe a helyzetbe.

Reggel valóban Kecskemétre vitték őket, ahol három hétig voltak a fogdában. A vád a hitoktatás beiratással volt kapcsolatban: ez azonban hamis ok volt, mivel ők nem vettek részt abban az ügyes akcióban, melyet a falubeli plébános szervezett – sőt, még csak nem is tudtak róla.

Ebben az időszakban az egyház ellenségei még hittek abban, hogy tilalmukkal, megfélemlítéssel, tűzzel-vassal kiirtható a vallásosság, megszüntethető a hitoktatás. A lajosmizsei iskolaigazgató is így

gondolkodott – vagy egyéni ambíciók fűtötték – mert a hivatalosan kiadott hitoktatás-beíratási rendelet végrehajtását minden módon megnehezítette. Érdemes ezt az esetet felidézni.

Az előírás az volt, hogy az egyik szülőnek meg kellett jelennie az iskolában, és magával kellett vinnie a másik szülő írásbeli nyilatkozatát, amelyben határozottan kéri a vallásoktatást. Az időpontot az iskolaigazgató adta meg: a jelzett napon délelőtt 10-12-ig. Meglepetten tapasztalta, hogy már 8 órakor az összes édesanya ott várakozott a folyosón. Elképzelhető, hogy gyűlt benne az indulat. Fél 11-ig várakoztatta őket, majd azzal a képtelen és jogtalan ötlettel állt elő, hogy az anyák menjenek haza a gyerekekért, hogy ők is személyesen nyilatkozzanak. Ez egyúttal azt is jelentette, hogy nem érnek vissza 12-re és így a beíratás elmarad. Ekkor az asszonyoknak elfogyott a türelmük, székelt ragadtak és az igazgató ellen mentek úgy, hogy annak az ablakon kellett kimenekülnie.

Ezt a szégyent, melyet saját maga okozott magának, nem tudta feldolgozni és bűnbakot keresett. Ráfogta a négy szerzetesnőre, hogy ők agitáltak a hitoktatás mellett – noha erről szó sem volt. (A plébános a ministránsok által értesítette a családokat: a gyerekek egymásnak adták át a hírt.)

A nővérekkel nem közölték, hogy mi a letartóztatásuk oka – illetve bizonytalan és bizonyíthatatlan vádakot soroltak, amelyeknek ez volt a lényege, hogy jelenlétük nem kívánatos a faluban, munkájukra pedig ott van szüksége az államnak, ahová irányítják őket.

Kecskemétről Pestre, a Mosoni útra hozták őket: innét aztán a Dunántúlra, Perkáta mellé, egy Beregkút nevű telepre kerültek, kényszermunkára. Itt megélték mindazt, amit olvastunk, hallottunk vagy filmen láttunk az ilyen táborokból. Százötvenen voltak összezsúfolva egy istállószerű helyiségben. Télen-nyáron háromemeletes ágyakkal, piszkos pokróccal. A rabok többsége közbűntényes volt, és csak néhányan politikai foglyok. A nővérek igyekeztek egymás mellett maradni, egy munkabrigádot is képeztek. A négy lajosmizsei mellett volt más rendi apáca is. A mieink néhány Salvator nővérre emlékeznek. Volt egy „grófi brigád” is, Andrassy Júlia és egy Eszterházy grófnő vezetésével. Minden munkában a két brigád vitte el a pálmát, 160-170%-ot teljesítve. Ha valaki nagyon kimerült vagy beteg volt közülük, a többiek helyettük is dolgoztak.

A munkahelyre napi 4-5 km földes úton jutottak el, esőben, sárban és tűző napsütésben. Olykor jóval messzebbre is hajtották őket. Volt úgy, hogy óriási viharban, szüntelen villámlások közepette bukdácsolták végig az utat. A három-négy számmal nagyobb bakancs feltörte a lábukat: előfordult, hogy egy öreg nővért ölben vittek a többiek, de nem panaszkodtak. E néma türelmükért és segítőkészségükért megszerették őket a rabtársak. Nagy szükség van ilyen helyen nyugodt és fegyelmezett személyekre, hisz belső lázadás izzik az elnyűzött idegrendszerükben. A lázadást kínzásnak megfelelő kifárasztással igyekeztek megelőzni a fegyőrök. Ennek módszere az éjszakai felkeltés, sorakozó és vigyáz állás a szabadban, tíz fokos hidegben, tíz perctől fél óráig terjedő időben, egy éjszaka többször is. Ráadásul ilyenkor a hálókahelyen szétdobálnak mindent, szétszerelik az emeletes ágyakat, a pléhlavórokban ázó fehérneműket mindenestül kiöntik az ablakon. De lehetne még sorolni a megaláztatásokat, melyeket a mi nővéreink és a többiek is teljes Istenre hagyatkozással viseltek.

A végzett munka változatos volt: kavicsbánya és kőművesség, téglahordás lefagyott ujjakkal és hasonlók. Legrosszabb emlékük a forró nyárban végzett tarlómunka, marokszedés, kévekötés vízívás nélkül, hajnaltól estig. Amikor megjelentek a lajtoskocsik, és a foglyok rohantak feléjük, visszazavarták őket és a vizet a porba öntötték. A híg levest nem ehették meg a fák árnyékában csak a tűző napon. Volt, aki égési sebeket kapott.

Felfoghatatlan a gonoszság és a gyűlölet! Ez az ő órájuk, és a sötétség hatalmáé. Az egyik arisztokrata hölgy néhány szem földiszédret talált a porban kúszó indák között és boldogan mutatta. Ekkor a szadista őr ráparancsolt, hogy fél lábra állva egy óra hosszat tartsa magasra a kis csokor gyümölcsöt a harminc fokos melegben. Utána fél lába használhatatlan lett: összeesett, de felrángatták.

Két nővérünk közül az egyik igen vékony volt és gyenge szervezetű. Többször megbetegedett a táborban, ezért egy időre rendes börtönbe tették. Testvére egy alkalommal jeges szélben végzett

kőművesmunka közben mellhártyagyulladását kapott, amelyet nem jól diagnosztizáltak, és nem gyógyították. Ennek a betegségnek évekre kiható következményei lettek.

Minden szenvedésben az ima erősítette őket. A táborlét elején még bejuthatott hozzájuk a perkátai plébános, és ilyenkor részesülhettek a szentségekben. Később erre rájöttek és megtiltották. Egy alkalommal, jóval később, öreg, töpörödött munkás kereste név szerint az egyik testvérünket, és egy kis gyufásdobozt nyújtott át neki. „A pap küldi” – mondta. Természetesen Eucharisztia volt az. Testvérünk örömmel osztotta szét a brigádnak.

A hónapok teltek: minden évszaknak meg voltak a maga nehézségei. A kilátástalanságot a teljes Istenre hagyatkozás tette elviselhetővé. Emlékeznek a közös imákra, halk éneklésekre, és néhány zöld ággal ünnepelt Karácsonyestére. Felkészültek arra, hogy talán soha nem ér véget a számkivetésük. Végül is 1953. július végén Nagy Imre miniszterelnök jóvoltából feloszlatták a tábort. A szerzetesnővéreket tovább ott tartották: a szabadulók sírva búcsúztak tőlük. A nővérek azt gondolták, hogy számukra nincs szabadulás. Ez a visszatartás azonban helyi túlkapás volt, és végül ők is távozhattak. A szabadság első óráira nagy örömmel emlékeznek vissza.

Végül egy kedves gesztust említenék meg. Mostanában – annyi év után – elmentek Nagy Imre sírjához a 301-es parcellába, és egy kis koszorút helyeztek el rajta. E két nővérünk pusztán szerzetesi mivolta miatt szenvedte el a meghurcolást.

Hisszük, hogy szenvedésük az egész közösség javára vált, és erőt sugároztak azoknak, akik utánuk következtek.

M. Király Ilona Dr.

A magyar egyház életében sokak előtt ismeretes M. Király Ilona személye. Ki is volt Ő? Szerzetesnő, magyar-latin-francia szakos gimnáziumi tanár. Tanulmányait a Pázmány Péter Tudományegyetemen végezte, és a párizsi Sorbonne-on fejezte be. Ledoktorált, majd belépett a budapesti Intézetünkbe. Többször fájdalommal említette, hogy szülői beleegyezés nélkül, akik egyetlen gyermeküket ekkor még nem tudták odaadni.

A noviciátus elvégzése után az Intézet budapesti leánygimnáziumában tanított. Növendékei állítják, hogy élmény volt minden órája. Szaktárgyait valóban igen magas színvonalon tanította – de ugyanilyen érdeklődéssel fordult a lelki irodalom és a teológia felé is. Intézetünkben 1917 óta működött a Ward Mária Kollégium nevű hitoktatóképző, melyet P. Bíró S.J és M. Almássy Mária alapított. Sok kiváló hitoktatónő került ki innen, akik észrevehetően fellendítették Budapest és környéke hitéletét. Ennek az iskolának bezáratása előtt M. Király Ilona volt az utolsó igazgatónője. Közvetlen elődje, M. Bali Katalin is igen kiváló szerzetesnő volt: egyénisége, lelkisége és bölcsessége Ward Mária első társnőihez tette hasonlóvá. Az Intézet ősi szellemét és az Egyház iránti hűséget magas fokban sugározta.

Amikor 1947-ben az iskolákat államosították, a hitoktatóképző még egy ideig legálisan működött a Váci utcai rendházban, majd a Szerb utcában. Intenzív tanítás folyt itt, kiváló tantestülettel, vizsgáztatással, oklevélosztással.

A pártállam a képzőt 1951-ben megszüntette, a helyiséget lefoglalta, a pecsétet elkobozta. Ezután hivatalos oklevelet már nem kapott senki – viszont igen sok leány szeretett volna tovább tanulni. Ezek a leányok Ilonka nénihez fordultak segítségért – és ő vállalta a kockázatot. Vállalták áldozatkész családok is és magánszemélyek, akiknek lakásán kis csoportokban tovább folyt a tanítás. A felelősség elsősorban Ilonka néni vállalt terhelte, de a tanárokét is, hiszen legtöbbször exponált személyek voltak. Nevüket megemlítem, főleg azokat, akik hosszabb ideig foglalkoztak velük: Kosztolányi István biblikumot, Pantol Márton liturgikát, Örkény János morálist, Turi Lajos egyháztörténelmet, Buzai József dogmatikát tanított. Ő csak rövid ideig: Rendi elfoglaltsága miatt átvette tőle dr. Kiss Csongor

OFM, aki viszont hosszú ideig foglalkozott velük, azaz utóképzésben is részesítette a hallgatókat. Ilonka néni a latint tanította, Csiszér atya pedig az apologetikát.

A pártállam éber őrei természetesen felfedezték ezt a munkát, és minden módon tudtukra adták, hogy figyelnek. Előfordult, hogy élesen megszólalt a csengő, és két civilruhás rendőr végigment a lakáson. Az is gyakori volt, hogy álltak az ablak alatt és órák után elkísértek. Velem például előfordult, hogy bejöttek a munkahelyemre, papnak adták ki magukat, majd egyenesen az Aradi utcai rendőrségre vittek. Éjfélig tartottak ott és a nálam lévő minden könyvet és iratot elvették. Ugyanakkor dr. Kiss Csongort is beidéztek és még néhány hallgatót. Ígéreteket akartak kicsiholni, de mi nem ígértünk semmit. A tét világos volt. „Engem üldöznek és titeket is üldözni fognak.” Meg sem fordult a fejünkben, hogy a tanulást és a tanítást abbahagyjuk. (Ugyanis szinte mindannyian tanítottunk hittant lakásokban, főként pedagógus családoknál, mert ők még templomi hitoktatásra sem küldhették gyermeküket.)

Nem ritkán előfordult, hogy katonatiszt és más párttagok gyermekeit is tanítottuk. Ilonka néni ebben a munkában mindig élen járt. E sanyarú és veszélyes körülmények között is megmutatkozott leleményessége és sokoldalúsága. Összeismertettük a különböző családok gyermekeit, lelkigyakorlatokat rendeztünk, kirándultunk stb.

Pantol Márton celebrálta általában a lakásokban tartott szentmiséket. Még híre sem volt a zsinatnak, de már – a kánon kivételével – magyarul hangoztak a szövegek. A könyörgéseket közösen szerkesztettük a gyermekekkel. a kiengesztelődésnél és a Miatyánknál kezet szorítottunk. Közben az állampártiak figyelme egyre fokozódott. A szülők állhatatosan tovább kérték az oktatást. Előfordult, hogy 25-30 gyermek volt egy-egy családnál lelki napon, Szentírás-vetélkedőn, stb. Elsőáldozásra és bérmálásra is felkészítettünk, mert hivatalosan nem merték őket szüleik. Távoli templomokba vitték a gyerekeket, messze a szülők lakhelyétől. Apró incidensek bőven akadtak, melyeken később sokat nevtünk. Például egyszer visszafelé a HÉV kocsija megtelt bőrkabátosokkal. Előzőleg igyekeztünk észébe vésni a gyerekeknek, hogy ez egy kirándulás. Gondoltuk, hogy így esetleg elkerülünk némi kellemetlenséget. Ámde amikor a legvirgoncabb csemeténktől megkérdezték, hogy „Hol voltatok, öcsi?“, ő hangosan rávágta „gyónni”! Az arca csak úgy ragyogott. Máskor – ez az én balgaságom volt – az ÁVO-s kezébe adtam azt a cédulát, amely a vasárnapi lelki nap teljes programját tartalmazta. Egyetemista és gimnazista csapat készült erre a napra, igen kiváló lelkiatya vezetésével. Őt azonban házi őrizetbe vették, amelyről én nem tudtam. Becsengettem a névvel és címmel az atya lakásába. Egy barátságosnak álcázott férfi fogadott, mondván, hogy ő az atya öccse, és megbízása van az üzenetek átvételére. Rövidesen megtudtam, hogy kelepébe estem. Az említett lakásban azon a vasárnap délutánon csak a mindenre elszánt nagymama maradt, de ezúttal – hála Istennek – a várható következmények elmaradtak.

A házkutatások, kihallgatások, letartóztatások azonban egyre sűrűsödtek és a nők is sorra kerültek. Számptalan zaklatás és kellemetlenkedés után 1955. december 5-én Ilonka nénit letartóztatták. A házkutatástól teljesen felfordított lakásban egyedül maradt az édesanyja. Ugyanakkor egy fiatal leányt, Ilonka néni egyik hűséges munkatársát is elhurcolták. A tanítványok nagy részét „terhelt tanú” címén állandóan háborgatták, beidéztek, több helyen házkutatást is tartottak. Ilonka nénit minden áron súlyos politikai perbe akarták belekeverni francia összeköttetései miatt. Mivel ez nem sikerült, maradt a többi vád: a Ward Mária Kollégium titkos működése illetve működtetése, hitoktatás stb.

Először ő is, mint a többi fogoly, a Gyorskocsi, ill. utána a Fő utcába került – ahonnét annyi ártatlan szenvedés kiált az ég felé. Ezután Kalocsára vitték, az ismert, hírhedt női börtönbe, ahol abban az időben sok szerzetesnő raboskodott. Amikor látogatásukra mentünk Pestről, az autóbusz tele volt ismerőssel.

Egy felejthetetlen és hátborzongató élményem volt Kalocsán. Ilonka néni a többi rabbal együtt ott állt a rács túlsó oldalán. Korlát húzódtott a látogatók és a látogatottak között. Neki az első

szava az volt: „Hoztál?” Az Oltáriszentségre gondolt, amelyet oly fájdalmasan nélkülözött. Igen, feleltem, de lehetetlen a helyzet, mutattam az örökre, akik mögötte álltak és elárasztották az egész termet. „Dobd be!” – szólt valami olyan felsőbbrendű bizalommal, hogy engedelmeskedtem, noha a megszenteltség lehetőségétől szinte remegtem. És sikerült. Ezután már csomagban küldtük az „Eledelt”, keksz formájában, fehér papírba csomagolva, elrejtve a többi élelmiszer közé. Hónapok elteltével a Gyűjtőfogházba hozták a női politikai foglyokat. Az ország helyzete lassan változott: közeledett 1956. október 23-a.

Egymás után tértek haza a letartóztatott szerzetes és világi hívő nők. Azok voltak a szerencsésebbek, akiknek perét már letárgyalták. Általában annyi időre ítélték őket, amennyit vizsgálati fogságban már letöltöttek. Sajnos Ilonka néni ügyének tárgyalása másodfokon, október 27-re vagy 28-ra volt kitűzve. Ezt a forradalmi események miatt természetesen nem lehetett megtartani. Az elsőt még a Markóban megtartották, többünket beidéztek, mint „terhelt tanút”. Ez a tárgyalás bizonyos szempontból nevetséges volt, mert a bírák és az ülnökök hihetetlen fokban tájékozatlanok voltak egyházi ügyekben és olyanokat kérdeztek, hogy alig tudtuk megfejtani, mire kíváncsiak. Pl: Vannak-e „enciklopédiák” birtokukban? Erre a kérdésre határozottan emlékszem, és azt hiszem, hogy mindenki hozzátehetne valami hasonlót.

A forradalom leverése után Ilonka néni szerényen és visszavonultan élt édesanyjával. Latint és franciát tanított, és közben mindenben segített tanítványainak és azok családjának. Ideje nagy része imában telt. Ez mindenkori elsődleges igénye volt és nem adta fel sohasem. Börtönélményeiről alig beszélt, így nem is tudom idézni őt. Azt elmondta, hogy örömet jelentett, ha szerzetesnő volt a cellatársa. Beszélt egy Örökimádó nővéréről, egy Irgalmas nővéréről, és a Szociális Testvérek tartományfőnöknőjéről, Helga testvéréről, aki igen kiváló személyiség volt. A cellában imádkoztak, nyelet tanultak, irodalmat idéztek: tehát békében és hasznosan éltek. A Ward Kollégiummal ebben az időben – érthetően – nem foglalkozott Ilonka néni, egy kis csapat azonban fenntartotta a folytonosságot, dr. Kiss Csongor OFM vezetésével.

Ilonka néni szorongatta az a tény, hogy ügye még nem volt véglegesen lezárva. A szorongás nem volt alaptalan. 1958. február 7-én ismét letartóztatták. A lakást a házkutatással újra teljesen felfordították, könyveit elvitték. Most Tökölre került, a gyűjtőtáborba. Nemrégiben láttunk televíziós filmet erről a szörnyű helyről, s hallottuk zokogó idős hölgyek visszaemlékezéseit. Ő is nehezen, de türelemmel viselte ezt a helyzetet. Százan voltak egy helyiségben, ezek közül csak néhány politikai fogoly volt a sok köztörvényes között. Ezek a szerencsétlenek lázongtak a bezártság és általában a rossz körülmények miatt, ezért éjszakánként többször is felkeltették, és vigyázzba állították az egész társaságot, és hasonló módon kínozták őket. Minden hónapban egyszer meglátogattam Ilonka néni. Órákig álltunk a forró napon vagy hideg szélben, míg sorra kerültünk. Ilonka néni fizikai állapota feltűnően romlott. Mindig kért bennünket, hogy próbáljunk tenni valamit ügyében. Mi mindent megkíséreltünk, de ez a „minden” nagyon kevés volt. Csak erre felhatalmazott ügyvédek vállalhattak ún. „nullás” ügyeket. Aki ezek közül jóindulatú volt, a pártállam azt is korlátozta. Végül, körülbelül egy-másfél év után berekesztették ügyét.

Sok imával, csendes apostoli és szellemi munkával telt ezután is az élete. Végre saját otthonhoz jutott édesanyjával Budán. Nagy lépés volt ez számukra, hiszen lakásukat a háború alatt teljesen lebombázták. Ezután édesanyja betegsége és halála következett, majd saját magán fedezte fel a rákos megbetegedés jeleit. Későn fordult orvoshoz. Utolsó hónapjaiban középkori kutatással foglalkozott, ami mindig szívügye volt. Különösen Árpád-házi Szent Margit személye és a rá vonatkozó adatok foglalkoztatták. Nagy erőfeszítéssel, de sikeresen befejezte könyvét, melyet „Árpád-házi Szent Margit és a Sziget” címen adott ki a Szent István Társulat 1979-ben. Ilonka néni 1981 Pünkösdjén halt meg, hosszas szenvedés után. Törékeny alakja, mélységes hitet és szellemi erőt sugárzó tekintete kíséri mindazokat, akik tisztelték és szerették.

M. Szappanos Ilona

Amikor M. Király Ilona testvérünkről írtam, sokszor többes számot használtam. Ez nem véletlen: a Ward Kollégium ügyében én is érdekelt voltam, több más lelkes tanítvánnyal együtt. Nagyon fontosnak tartottuk, hogy ez az intézmény fennmaradjon, s így folyamatosan képződjenek hitoktatóknak. Ezért készen álltunk minden áldozatra. A hatvanas évek közepe felé már csak egy kis csoport maradt és egy tanár: dr. Kiss Csongor OFM. Ő rendíthetetlen volt a tanításban, bár beidéztek, megrótták velünk együtt. 1961-ben egy nagy házkutatási hullám söpört végig a Körtér környékén, amibe beleestem én is. Minden könyvemet, jegyzetemet elvitték, úgy, mint sok más személytől.

A gyermekek hitoktatása eközben is folyt, mert bár a templomi hitoktatások időközben sokat javultak, a szülők jelentős része mégsem merte beírni a gyermekeit. Ezek a szülők ennek ellenére is hősök voltak, hiszen az illegális hitoktatás is veszélyeztette egzisztenciájukat. Fontos volt számukra, hogy gyermekük növekedjék hitbéli és vallási ismeretekben. Igen nagy hálával és megbecsüléssel gondolok ezekre a családokra, akiknek nagy részével még most is bensőséges kapcsolatom van. Nemrégén római általános főnöknőnk megkérdezett mindnyájunkat, hogy ez elmúlt negyven év alatt mi volt az a speciális erőforrás, ami megtartott minket Isten szolgálatában. Én gondolkodás nélkül azt válaszoltam, hogy a keresztény családok példája, akik vállalták hitükért a veszélyt. Micsoda szégyen lett volna nekünk meghátrálni, akiket erre hívott az Úr!

A hitoktatás és teológia tanulás mellett volt egy feladatom a szerzetesen belül. 1951-ben tartomány főnöknőnk megbízott, hogy foglalkozzam azokkal a fiatalokkal, akik szerzetesjelölték voltak a szétszóratáskor. Ők éppen csak belekóstoltak a szerzetesi életbe, de nem folytathatták azt. Többen közülük nagyon vágyódtak erre, és újak is jelentkeztek, akik minden állami tilalom és manipuláció ellenére szerzetesek akartak lenni.

Egy sajátos, katakombai élet kezdődött tehát. Nagyszerű példaképünk volt: alapítónk, Ward Mária. Ugyanaz az élet ismétlődött meg számunkra, amit ő és társai éltek meg az alapításkor. Sok rejtőzködés és lakásváltoztatás volt osztályrészünk. Erdők mélyén, vízpartokon találkoztunk, üdülőhelyeken lelkigyakorlatoztunk. A szabály- és konstitúció-magyarázat kis szobákban történt, de nem maradt el soha. Beöltözési szertartás, fogadalomtétel magánlakásokban voltak, melyet lehetőleg jezsuita atya végzett. Tisztelettel emlékezünk itt P. Papp SJ-re, mint fő szertartásmesterünkre.

Bármilyen óvatosan és szerényen éltünk, az ÁVÓ hatásköréből nem kerültünk ki, sőt! Már úgy kísérgettek bennünket, mintha ismerősök lettünk volna. Olykor meg is szólítottak. Emlékszem, amikor nálam lehallgatót szereltek be, „elektromos javítás” címén. Máskor hosszasan álltak az ablak alatt, már akkor is, ha csak ketten-hárman voltunk együtt. A házfelügyelőket faggatták, és átlátszó „beépítéseket” alkalmaztak. Mint egy gyűrűbe fogtak bennünket. Kiút nem volt, és nem is kerestünk.

1967. december 12-én az összes fiatal nővérnél és néhány más, hozzánk közelálló személynél házkutatást tartottak, kb. 30 helyen – a tartományfőnöknőnél is. (Egyik fiatal testvérünk munkahelyén is, egy egyetemi klinikán.) Reggel aztán letartóztattak és elvittek engem.

Fő utca, Gyorskocsi utca, Markó, Mosoni út, Tököl. Rövid idő alatt ennyi „honismeretre” tettem szert. A kihallgatások a Fő utcában zajlottak, hatvan napig, éjjel és nappal. A börtönletről már nagyon sokat írtak. Mindenki egyénileg éli meg ezt az időszakot, és azt, amit ott átél, elraktározódik a sejtjeiben. Talán azt megemlíteném, hogy mi volt az átlagnál nehezebb, és mi jelentett belső örömet. Gondolom mindenkinek, nekem is a legkellemetlenebbek a kihallgatások voltak, mert az ember állandóan retteg, hogy senkit se keverjen bele feleslegesen az ügybe. Mindig előttem volt az írás szava: „Mikor bíróság elé állítanak titeket, ne rettegjétek, hogyan és mit mondjatok. Abban az órában majd megtudjátok, mit szóljatok, hiszen nem ti beszéltek, hanem Atyátok lelke szól belőletek.” (Mt 10,19-20). Sok erőt adtak ezek a szavak.

Erőt, helyesebben örömet jelentett az is, ha kihallgatás közben megcsörrent a telefon. A kihallgató tiszt kilencéves kislánya ugyanis rendszeresen felhívta az édesapját, s az üde gyermekhang kihallatszott a készülékből.

Nehéz volt elviselni egy cellatársat, aki ún. „ráépített” volt, azzal a megbízatással, hogy kihúzzon belőlem különböző egyházi ügyeket. Mivel fáradozása sikertelen maradt, állandóan dühös és méltatlankodó szavakkal illetett.

Nehéz volt a szigorított cella, mínusz 10-15 fokban két hétig, nyitott ablakkal, és közvetlenül utána ugyancsak két hétig ablaktalan cellában, amelyben csak akkor áramlott be egy kevés levegő, ha a kis kémlő ablakot kinyitotta az őr. A társam közben állandóan dohányzott.

Apró öröm volt néhány szem cukor, amelyet egy őr adott a kezembe egy vasárnap délután. Ugyanez a fiatalember egy kis körömollót is kölcsönzött egy negyedórára, ami részéről igen nagy rizikó volt – nekem pedig felülmúlhatatlan ajándék. Különös öröm volt, mikor tavasszal az egyik cellatárs, aki kijárt segíteni az irodára, egy szál jácintot hozott be zsebében. Láttára és illatára mindenki felüdült.

Nagy élmény volt, amikor szabadulásom előtt a tököli rabkórházban egy bűnbánó gyilkos asszonnyal töltöttem külön szobában egy éjszakát. Talán erről néhány szót. Az illető elmebeteg volt, és a Kozma utcai elmemegfigyelőből hozták be a tököli rabkórházba, belgyógyászati kezelésre. A nővér előre figyelmeztette a betegeket, hogy ne beszéljenek előtte gyermekekről, ugyanis évekkal ezelőtt ő hibás elmeállapotban megölte négyéves gyermekét. A beszélgetés persze nem maradt el, hiszen a családtól elszakított asszonyok legfőbb beszéd tárgya a gyermek. Ennek eredményeképpen dühroham jött a betegre és az éjjeliszekevény kőlapját össze-vissza dobálta. Mindenki menekült volna, de az ajtó zárva volt. Lecsillapítása után az osztályos orvos megkérdezte, hogy ki vállalkozik arra, hogy külön szobába menjen vele. Így töltöttünk együtt egy éjszakát. A szerencsétlen elmondta, hogy képtelen megnyugodni addig, amíg meg nem gyónhatja tettét. Már kérte a vezetőséget, de azok egy álpapot küldtek hozzá, és ő ezt megérezte. Akkor átímadkoztuk az éjszakát, és reggel egészen nyugodt volt, amikor elvitték.

Az ima erejét állandóan tapasztaltam. Az órák sokszor perceknek tűntek. Szent Pál ismerete sokat jelentett. Minden este vártam, hogy melyik gondolata ötlük először eszembe és másnap ebből éltem. „Bilincseimet Krisztusért viselem.” (Fil 1,14) „Nekem jutott a kegyelem, hogy hirdessem Krisztus felfoghatatlan gazdagságát a pogányok között.” (Ef 3,8) stb.

A környezetem bizony egy kicsit „pogány” volt. Ebben az időben egyetlen politikai fogoly voltam a nők között: rabtársaim egészen másért kerültek oda. (Főleg prostitúció volt az ok). Sajnáltam őket nagyon. Ők megkedveltek engem, én pedig sokat fohászkoztam értük, különösen az egészen fiatalokért.

Egészeben véve mélyreszántóan nehéz volt élni abban a milióban, amelyhez annyi vér, annyi kínzás, gyűlölet, bosszú, butaság és hazugság tapadt. Sokszor porig sújtott ez a tudat.

Nehéz volt testvéreimre és barátaimra gondolni, akiket folyamatosan zaklattak, hiszen olvastam a jegyzőkönyveket, amelyek vallatásukat tartalmazták. Mindig úgy éreztem, hogy nekik még nehezebb kint az életben a fenyegetések, behívogatások, figyelgetések keresztüzében. Lelki egységünk tudata azonban boldogított.

Ez a lelki egység – az érintett személyek csaknem mindegyikével – szabadulásom után is fennmaradt és erősödött – bár még nehéz esztendőket következtek Isten megengedéséből.

Ward Mária és az első rendtagok segítettek minket és könyörögtek értünk.

Szeretném megemlíteni Mezei Klára M. Melánia Isteni Megváltóról nevezett nővért, aki fiatal egyetemista korától jobban-rosszban, „viharon-vészen át” együtt volt velünk. Együtt izgultunk a vizsgákon, és ő gépelte fáradhatatlanul a jegyzeteket. Vele éltük át 56-ot, a kihallgatásokat, házkutatásokat. Illet ránk az Írás szava: „Egy szív, egy lélek, mikén hivatásunk is egy reményre szól.” (ApCsel 3,5)

És még egy köszönetmondás az Országos Ideg-Elme Gyógyintézetnek, ahol három évig tanulhattam munka mellett, és szakápolói oklevelet szerezhettem. Ötven éves voltam ekkor. Valamint a SOTE Pszichiatriai Klinikán, ahol még több, mint húsz évet tölthettem a betegek szolgálatában. Csodálatosan szép esztendők voltak ezek. Sok név-orvosoké, nővéreké, betegeké – kavarog a fejemben, akiktől maradandó értékeket kaptam. Kiváló személyiségek voltak, a legjobb példát adták és ma is a barátaim. Odafenn találkozunk!

Cipszer Mária nővér

Mária testvérünk röviddel halála előtt – amely váratlan volt – talán belső sugallatra leírta rövid életrajzát.

1947-ben léptem az angolkisasszonyok veszprémi intézetébe. Mater Peller M. Anna volt akkor a főnöknő. Azelőtt ő a budapesti rendházunkban nevelője volt a jelölteknek és a junioroknak, a noviciátusból kikerült fiatal nővéreknek. Sokak lelkiéletét és személyiségfejlődését egy életre meghatározta nevelői munkája, értékes tanításai. Belépésemkor tanulója voltam a „Zichy-Pallanicini Őrgrófnő” nevű kereskedelmi iskolának, melyet már az angolkisasszonyok négy évfolyamos kereskedelmijében fejeztem be. 1949. augusztus 22-én öltöztem be, és társaimmal együtt megkezdtem a noviciátust, melyben sajnos csak nyolc hónapot tölthettünk, mert a rendek feloszlata már küszöbön állt.

1956 októberében engem is elragadott a „szabadság” vágya és lehetősége. Veszprém, az ősi árpádkori város is megmozdult és tettvágtyól égett. Fáklyás menetben vonultunk végig az utakon. Tudtuk, hogy ugyanezt teszik Győrött, Miskolcon, több nagyvárosban és főként Budapesten. Hallottuk, mi történik a Széna téren, a Körtéren, a VIII. és a IX. kerületben. A legfiatalabb dolgozók közé számítottam. Figyeltem a rádiót, adtam tovább a híreket, szervezkedtem a szabadságért. Senkit sem bántottunk sem szóval, sem cselekedettel. Sőt, védtük azt, aki rászorult. Örömmámorban „egy szívvel – lélekkel” éltünk tíz napig. Veszprém a forradalom egyik gócpontja volt, és a páratlan összefogása.

1957. március 1-jén letartóztattak. A karhatalmisták – több társammal együtt – először a rendőrségre, majd a városi börtönbe vittek. Nem kell ecsetelnem a bánásmódot. Kb. három hét után a kistarcsai kényszemunkatáborba szállítottak. Politikaiak és köztörvényesek szorosán együtt voltunk ott – nyolcvanan, százan is – egy helyiségben. Prostitúált asszonyok, lányok voltak közvetlen társaim. Jól tudtam, hogy a Mester megszólította a samariai asszonyt. Így, amikor sokkal később a pesti utcán egyikükkel-másikkal találkoztam, szeretettel tudtam őket megölelni. Csak 1957. június végéig voltam Kistarcsán. Elegendő élmény volt ez a viszonylag rövid idő. Édesanyám szeretettel fogadott, és végül is sikerült felsőfokú számviteli képzést szereznem, és ennek megfelelően elhelyezkednem. Sokáig rendőri felügyelet alatt állottam, de azután tovább már nem zaklattak. Beszervezni soha ne akartak. Szerzetesi életemet csendben folytattam, örökfogadalmas rendtag lettem és maradtam. Krónikus diabetesemmel őrzi szervezetem az átélt viszontagságokat, de „ad majorem Dei gloriam”.
(16)

Felhasznált irodalom

- (1) Hungary Helps Program (Magyarország segít; Fókuszban az üldözött keresztény közösségek). Miniszterelnökség: Az üldözött keresztények megsegítéséért és a Hungary Helps Program mevalósításáért felelős Államtitkárság kiadványa
- (2) Michael Hesemann: A pápa, aki szembeszállt Hitlerrel. XI. Piuszról ferdítések nélkül. Magyar Nyugat Könyvkiadó, Vasszilvágy, 2013. 131.o.
- (3) Peter Seewald: XVI. Benedek Egy élet I. Szent István Társulat. Az apostoli Szentszék Könyvkiadója, 2021. 62.o.
- (4) Michael Hesemann i.m. 134. o.
- (5) Magyar Katolikus Lexikon: Központi Papnevelő Intézet címszava
- (6) Horváth Attila: A vallásszabadság korlátozása és az egyházak üldözése Magyarországon a szovjet típusú diktatúra idején
- (7) Magyar Kurír (Katolikus Hírportál) 2020. aug. 7. Jászberény
- (8) Magyar Kurír: idézett címszó
- (9) Mindszenty József: Emlékirataim. Negyedik kiadás. Szent István Társulat, Bp., 1989. 256.o
- (10) Mindszenty József: Emlékirataim. Negyedik kiadás. Szent István Társulat, Bp., 1989. 265.o. lásd még: A Mindszenty-per. Reform Kiadó, 1989
- (11) Az idők mérlegén. Tanulmányok Márton Áron püspökről. Szent István Társulat és Verbum Keresztény Kulturális Egyesület. Budapest – Kolozsvár, 2013.
- (12) Hetényi Varga Károly: Akiket üldöztek az igazságért. Ecclesia, Bp., 1985
- (13) Tomka Ferenc: Halálra szántak, mégis élünk! Egyházüldözés 1945-1990 és az ügynökkérdés, Szent István Társulat Bp., 2005.
- (14) Lénárd Ödön: Erő az erőtlenségben. Márton Áron Kiadó 1994.
- (15) Lénárd Ödön: Erő az erőtlenségben. Márton Áron Kiadó 1994 9. o.
- (16) Az Angolkisasszonyok Rendjének összegyűjtött, saját használatra készült anyaga